

"אלדד ומידד מתנבאים במחנה"

ביאור הטעם שאלדד ומידד נתגלגלו בשני אילמים שלמדו כל התורה בפני רבי ונתרפאו בזכות תפלתו

השתתפות], ובעי רבי רחמי עליהו ואיתסו [ביקש רבי רחמים עליהם ונתרפאו שיכלו לדבר], ואשתכח דהוון גמיירי הלכתא וספרא וספרי וכולה הש"ס". נתברר מתוך דבריהם בפלפול חבריים, שהיו בקיאים בכל ההלכות של המשניות, בספרא שהוא תורת כהנים, ובספרי על חומש במדבר ודברים, ובכל הש"ס.

מגלה לנו המקובל האלקי הרמ"ע מפאנו זי"ע בספר "גלגולי נשמות" [שקיבל מרבו הגדול רבי ישראל סרוג שקיבל מרבינו האריז"ל] (מערכת א אות ט), כי שני אילמים אלו היו גלגולם של אלדד ומידד, והטעם שנתגלגלו בהם הוא כדי לכפר על מה שפרסמו את נבואתם שלא ברשות, כי כשנמסרה להם הנבואה מן השמים לא אמרו להם "לאמור", שימסרו את הנבואה לאחרים.

הרמ"ע מפאנו מביא סימוכין לכך שלא ניתנה להם רשות לגלות לאחרים, ממה שכתוב: "אלדד ומידד מתנבאים במחנה", וכתב "בעל הטורים": "מתנבאים נוטריקון מ'שה ת'נוח נ'פשו ב'גן א'לקים י'הושע מ'כניס". הרי שלא נזכרה נבואה זו מילת "לאמור" שימסרו נבואה זו לאחרים, ומאחר שמסרו את הנבואה כדיבור שלא ברשות, נענשו שנתגלגלו באילמים ולא יכלו לדבר כדי לתקן ענין זה, ועל ידי שמסרו נפשם ללמוד תורה אף שלא יכלו לדבר, זכו שנתרפאו בזכות תפלתו של רבינו הקדוש.

ב"פתח עינים" להגה"ק החיד"א (חגיגה ג.) הביא את דברי הרמ"ע מפאנו, והוסיף לרמוז דבר זה בלשון הגמרא: "הני תרי אילמי" [שניתן לכתוב חסר י' כמו שכתוב בתורה (שמות ד-יא) "אלם חסר י'], "אלמי" הוא אותיות אל"מ"י. ב' אותיות אל"הן אל-דד, וב' אותיות מ"י הן ב' אותיות מי-דד". ב"נחל קדומים" בפרשתנו הוסיף החיד"א: "ואפשר דנתקיימה בצד מה קללת יהושע, אדוני משה כלא"ם, אותיות כאל"ם".

תנם אל בית הכלא, לפי שהיו מתנבאים משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ". בפרשת בשלח (שמות יז-ט) פירש רש"י: "אדוני משה כלאם, כלם מן העולם, חייבין הם כליה, המורדים בך כאלו מרדו בהקב"ה". וביאר הרמב"ן מה גרם ליהושע להחליט כי אלדד ומידד מורדים במשה, זאת ועוד מה השיב לו משה:

"אדוני משה כלאם. הטעם בזה, כי משה דיבר אל העם את דברי ה', כי הוא יאצל מן הרוח אשר עליו ויתן על המתיצבים עמו באהל מועד, והנה אלה אשר לא יצאו אל האהל, ועושים עצמן מכלל הנאצלים כממרים בדבריו, ולכך אמר לו כלאם, כי אולי רוח שקר בפיהם או רוח רעה מבעתם, והנה צריכין לשומם בבית הכלא, כאיש משוגע ומתנבא. ומשה בענוותנותו השיב, ומי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם, כי השם נתן עליהם רוחו מבלתי אצילות הרוח שעלי, ומי יתן ויהיה זה בכל העם".

אמנם ראוי להתבונן איך זכו באמת אלדד ומידד למדרגה גדולה זו בנבואה, כפי שביאר הרמב"ן דברי משה: "כי השם נתן עליהם רוחו מבלתי אצילות הרוח שעלי". עוד צריך ביאור לשם מה הקדים הקב"ה לגלות אלדד ומידד נבואה קשה זו: "משה מת ויהושע מכניס". זאת ועוד, מדוע כילה נבואה זו על ידי אלדד ומידד ולא על ידי שבעים הזקנים.

אלדד ומידד נתגלגלו בשני אילמים

נקדים מה ששנינו בגמרא סיפור נפלא (חגיגה ג.): "הנהו תרי אילמי דהוון בשבבותיה דרבי [היו שני אנשים אילמים שגרו בשכנותו של רבי]... דכל אימת דהוה עייל רבי לבי מדרשא [שבכל פעם שנכנס רבי לבית המדרש ללמד תורה לתלמידים], הו עיילי ויתבי קמיייה, ומניידי ברישייהו, ומרחשין שפוותיהו [היו גם הם נכנסים וישבו לפניו, והיו מנידים בראשם ומרחשים בשפתותיהם מתוך

בפרשתנו פרשת בהעלותך דבר בעתו מה טוב, לצלול במים עמוקים של אחת מהפרשיות הסתומות, נבואתם של אלדד ומידד שהתנבאו במחנה: "משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ", שגרמה ליהושע לקנא קנאת כבודו של משה רבינו ולבקש ממנו: "אדוני משה כלאם". ובכן הבה נפתח במה שקדמה לנבואה זו, תחינתו של משה רבינו לפני הקב"ה (במדבר יא-ד): "לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה כי כבד ממני".

על כך אמר לו הקב"ה (שם טז): "ויאמר ה' אל משה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטרי ולקחת אותם אל אהל מועד והתיצבו שם עמך. וירדתי ודברתי עמך שם ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם ונשאו אתך במשא העם ולא תשא אתה לבדך".

משה רבינו עשה כפי שנצטווה (שם כד): "ויצא משה וידבר אל העם את דברי ה', ויאסוף שבעים איש מזקני העם ויעמד אותם סביבת האהל, וירד ה' בענן וידבר אליו ויאצל מן הרוח אשר עליו ויתן על שבעים איש הזקנים, ויהי כנוח עליהם הרוח ויתנבאו ולא יספו". והנה אנו מגיעים לסיפור המופלא של אלדד ומידד, אשר בנוסף על שבעים הזקנים שהיו באהל מועד, התחילו גם הם להתנבא בהיותם במחנה (שם יא-כו):

"וישארו שני אנשים במחנה שם האחד אלדד ושם השני מידד, ותנח עליהם הרוח והמה בכתובים, ולא יצאו האהלה ויתנבאו במחנה. וירץ הנער ויגד למשה ויאמר אלדד ומידד מתנבאים במחנה. ויען יהושע בן נון משרת משה מבחוריו ויאמר אדוני משה כלאם. ויאמר לו משה המקנא אתה לי ומי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם".

יהושע חשד שאלדד ומידד המתנבאים במחנה הם נביאי שקר

והנה רש"י מפרש הטעם שכעס יהושע על אלדד ומידד ואמר למשה: "אדוני משה כלאם,

רבי יוסף בכור שור: אלדד ומידד לא לקחו פתקיהם כדי שלא לבייש את שני הזקנים שפתקיהם היו ריקים

רמב"ן: יהושע חשב שאלדד ומידד הם נביאי שקר מאחר שהתנבאו שלא כשאר הזקנים בפני משה

על כך השיב משה: "ומי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם", כי נבואתם מאת הקב"ה בעצמו

הקב"ה סיבב לגלות למשה: "משה מת ויהושע מכניס" כדי שיתפלל משה על יהושע להצילו מעצת מרגלים

הגה"ק בעל "בן איש חי" זי"ע בספרו "בן יהודע" (שם) הביא את דברי החיד"א ב"פתח עינים" והוסיף: "ונראה לי הואיל וגילו נבואתם בדיבור בפניהם נעשו אלמי [דבר זה כבר נזכר בדברי הרמ"ע עצמו], והואיל והיה זה בעבור משה רבינו ע"ה, לכך רפואתם היתה על ידי רבינו הקדוש שהיה בחינת משה רבינו ע"ה, וגם אמרו רבותינו ז"ל (גיטין נט. סנהדרין לו.) מימות משה רבינו ע"ה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד".

אמנם דבר זה צריך ביאור רחב, מאחר שהקב"ה בעצמו האציל את רוח נבואתו על אלדד ומידד, כפי שיתבאר לקמן מדברי חכמינו ז"ל בזכות צדקתם, איך יעלה על הדעת שנכשלו לגלות נבואתם שלא ברשות. אך ביותר מכך יפלא, כי אם הקב"ה לא רצה שישגלו נבואה זו, מדוע גילה להם נבואה זו: "משה מת ויהושע מכניס", וכפי הנראה מסיבה זו שפטו באמת כי זהו רצונו של הקב"ה שישגלו נבואה זו לאחרים, אם כן צריך ביאור למה היו צריכים להתגלגל בשני האילמים כדי לכפר על מה שגילו נבואתם.

אלדד ומידד ויתרו מפאת ענוותנותם שלא להיות בכלל שבעים הזקנים

כדי לבאר כל זה אשא עיני אל ההרים, בעזרת המאיר לארץ ולדרים, להתבונן באמרים, בדברי ישרים, רבותינו הקדושים מאורי עולם, התנאים והאמוראים בגמרא ובמדרשים, וגם בדברי הראשונים והאחרונים, לסלול לנו מתוך דבריהם דרך ברורה, להבין מה היה תפקידם של אלדד ומידד שהתנבאו במחנה, בנוסף על שבעים הזקנים שכבר התנבאו.

פתח דברינו יאיר במה ששינינו בגמרא (סנהדרין יז.) פירוש הפסוק: "וישארו שני אנשים במחנה שם האחד אלדד ושם השני מידד". וקשה מאחר שאלדד ומידד לא היו בין שבעים הזקנים שהיו עם משה באהל מועד, איך שייך לומר עליהם שנשארו במחנה. מפרש הגמרא הענין בזה:

"בשעה שאמר לו הקב"ה למשה, אספה לי שבעים איש מזקני ישראל, אמר משה כיצד אעשה, [אם] אברור [מיי"ב השבטים] ששה מכל שבט ושבט [הרי יהיו ע"ב זקנים], נמצאו שנים יתירים [על שבעים זקנים שנצטוויתי לבחור, ואם] אברור [רק] חמשה חמשה מכל שבט ושבט [הרי יהיו מיי"ב שבטים רק ששים זקנים], נמצאו עשרה חסרים. אברור ששה משבט זה וחמשה משבט זה [מיי"ב שבטים אברור מכל אחד ששה, ומב' שבטים אברור רק חמשה שהם ביחד ע' זקנים]. הריני מטיל קנאה בין השבטים [ששני השבטים יבואו בטענה למה בחרו מהם רק ה' זקנים]."

מה עשה [משה], בירר ששה ששה [זקנים מכל שבט שהם ע"ב זקנים], והביא שבעים ושנים פיתקין, על שבעים כתב 'זקן' [מי שיוציא פתק זה ראוי להיות אחד משבעים הזקנים], ושנים הניח חלק [על שני פתקים לא כתב כלום], בללן ונתנן בקלפי, אמר להם [משה לע"ב הזקנים שנבחרו], בואו וטלו פיתקיתם, כל מי שעלה בידו זקן, אמר כבר קידשך שמים, מי שעלה בידו חלק, אמר המקום לא חפץ בך, אני מה אעשה לך".

לפי זה מפרש הגמרא מה שכתוב על אלדד ומידד: "וישארו שני אנשים במחנה - בקלפי נשתירו". פירוש, שהם אכן היו מע"ב הזקנים שנבחרו מכל השבטים, אולם הם החליטו להשאיר את שני פתקיהם בתוך הקלפי, לכן נשארו במחנה ולא יצאו לאהל מועד להוציא את פתקיהם מתוך הקלפי. וזהו שכתוב: "וישארו שני אנשים במחנה", מתוך ע"ב הזקנים שנבחרו מכל השבטים נשארו שנים במחנה שלא רצו להיות משבעים הזקנים.

ב"מסורת הש"ס" בגליון הגמרא מציין למה שפירש רש"י [שנדפס בעין יעקב ולא בגמרא], כי לפי זה מבואר היטב פירוש הכתוב: "ותנח עליהם הרוח והמה בכתובים", שלא נטעה לחשוב ששני פתקיהם היו ריקים, אלא "המה בכתובים" שהיה כתוב עליהם זקן, כי היו ראויים להיות משבעים הזקנים.

נמצינו למדים מזה חידוש גדול, כי שנים מתוך שבעים הזקנים שנשארו עם משה באהל מועד, הוציאו באמת שני פתקים שלא היה כתוב בהם כלום, אלא שמתוך הבושה לא רצו לגלות שיש להם פתקים ריקים, וכאשר נשארו אלדד ומידד במחנה ולא הלכו להוציא את פתקיהם, בחר משה בכל שבעים הזקנים שיצאו עמו לאהל מועד, שהרי כך צוה לו הקב"ה לבחור שבעים זקנים.

ביאור נשגב של רבי יוסף בכור שור

עתה נבאר לבאר לפי זה מדוע סירבו אלדד ומידד לקחת את שני פתקיהם מתוך הקלפי, אשר

כפי שמעיד עליהם הכתוב "והמה בכתובים", על שני פתקיהם היה כתוב "זקן" שהיו ראויים לכך. והנה רש"י (סנהדרין יז. ד"ה מי שעלה) מפרש הטעם לכך: "שלא הלכו ליטול שנתיראו שלא יעלה בידן חלק". פירוש, אלדד ומידד חששו ששני פתקיהם חלק ולא כתוב עליהם "זקן", לכן לא לקחו את פתקיהם כדי שלא להתבייש. אמנם לפי זה יש לתמוה הפלא ופלא, אם לא לקחו את פתקיהם משום שחששו לכבודם, איך זכו למדרגה כל כך גדולה שהאציל הקב"ה בעצמו את רוח נבואתו עליהם.

לכן לפני שניישוב דברי רש"י, דבר בעתו מה טוב להעלות על שלחן מלכים ביאור נשגב, מאחד מבעלי התוספות "רבי יוסף בכור שור" תלמיד מובהק של רבינו תם [נזכר בתוספות מכות ו. ד"ה נרבע, ועוד שם ח. ד"ה היינו] בפירושו על התורה, שמבאר בפרשתנו (ד"ה וישארו) לפי הגמרא כוונתם העמוקה של אלדד ומידד:

"שכשראו שנים מן הזקנים שנטלו חלק, אמרו עתה יתביישו, ולא רצו ליטול פתקיהם, אלא אמרו אין אנו ראויים לאותה גדולה, יהיו אלו שנים במקומנו, והלכו להם, ולא יצאו האהלה, להתנבאות, וזהו והמה בכתובים, שבפתקיהם היה כתוב 'זקן', שכבר נטלו [שנים מהשבטים] החלקים".

ביאור דבריו הקדושים, כי כאשר נסתבב מן השמים שאלדד ומידד ראו [אולי ברוח הקודש] ששנים מן הזקנים כבר הוציאו שני פתקים חלקים, הבינו מזה כי שני הפתקים שלהם אינם ריקים אלא כתוב עליהם "זקן", נמצא שאם יוציאו את שני פתקיהם, הרי יצטרפו לברר מי הם שני הזקנים שהוציאו את שני הפתקים הריקים, ויתביישו בפני כל ישראל שאינם ראויים לנבואה, לכן הודיעו אלדד ומידד שאינם ראויים לגדולה זו, ונשארו במחנה ולא הוציאו את שני פתקיהם מהקלפי, ועל ידי זה נבחרו כל שאר שבעים הזקנים בלי שבדקו את פתקיהם, שהרי לא היה צורך בכך מאחר שלא היו רק שבעים זקנים.

הגמרא (נדה סב): "רבי לא שנה רבי חייא מנא ליה". זאת ועוד כי מאחר שקיבלו את נבואתם ממשה, הרי הם בכלל מה ששינינו בגמרא (ב"ק צב): "בירא דשתית מיניה לא תשדי ביה קלא". פירוש, בור ששתית ממנו מים אל תזרוק לתוכו צרור עפר.

לכן לא רצה הקב"ה לגלות את הנבואה על הבשורה הרעה מפטירתו של משה על ידי הנביאים שקיבלו את נבואתם ממנו, כי אם על ידי אלדד ומידד שזכו בנבואה מצד עצמם. אולם יהושע שלא ידע שזכו בנבואה מצד עצמם, וראה שהם מתנבאים במחנה בשורה רעה זו שמשה אינו נכנס לארץ, ואף אחד משאר הזקנים לא התנבא בנבואה זו, לכן חשד שהם עצמם המציאו נבואה זו.

לפי זה נשכיל להבין שיח סוד שרפי קודש בין יהושע התלמיד ובין משה הרב, כי כששמע יהושע על נבואתם של אלדד ומידד במחנה: "ויאמר אדוני משה כלאם", שהרי הם נביאי שקר כי למה נאמרה נבואה זו דוקא להם. על כך ענה לו משה תשובה ברורה: "ויאמר לו משה המקנא אתה לי".

ופירש בתרגום יונתן: "וַיֹּאמֶר לִי מֹשֶׁה הֲמִן בְּגָלָל דָּאֲתַנְבוּ עָלַי דְּאֵנָּא מִתְּקַנְשׁ מִן עֲלְמָא וְאֵנָּתְ מְשַׁמְשׁ מִן בְּתַרְיִי אֵנָּתְ מְקַנְי לִי". פירוש האם משום שהתנבאו עלי שאני נפטר מן העולם ואתה משמש אחרי אתה מקנא לי. "ומי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם". בכך גילה משה ליהושע שאלדד ומידד זכו לנבואה מצד הקב"ה בעצמו, לכן רק הם היו יכולים להתנבא בנבואה זו.

אלדד ומידד לא היו רשאים לכבוש את נבואתם

ונראה לבאר הטעם שאלדד ומידד גילו את נבואתם, על פי מה שתמדה המפרשים על יהושע שביקש ממשה: "אדוני משה כלאם", על שהתנבאו "משה מת ויהושע מכניס", שהרי שינינו במשנה (סנהדרין פט). שהכובש את נבואתו מיתנו בידי שמים, אם כן מאחר שגילה להם הקב"ה בנבואה כי משה מת ויהושע מכניס, הרי היו צריכים לגלותה ולא להסתירה.

כבר הרגישו בכך ב"מושב זקנים" לבעלי התוספות: "ויאמר אדוני משה כלאם. תימה למה הקפיד יהושע כל כך, הא אמרינן פרק אלו הן הנחניקין הכובש נבואתו חייב מיתה בידי שמים. ויש לומר שאינו נענש אלא כשהקב"ה אומר לו שיאמר כמו ביונה בן אמתי". ויש להביא סימוכין לכך לפי מה שכתב הרמב"ם (הלכות יסודי התורה פ"ז ה"י): "הנביא אפשר שתהיה נבואתו לעצמו בלבד, להרחיב לבו ולהוסיף דעתו, עד שידע מה שלא היה יודע מאותן הדברים הגדולים".

רמ"ע מפאנו: אלדד ומידד נתגלגלו בשני אילמים שלמדו כל התורה בפני רבי והתפלל עליהם ונתרפאו

חיד"א: בגמרא "הני תרי אלמיי", במילת "אל-מי" רמוז גלגולם: א"ל הוא אותיות ראשונות מן אל-דד, מ"י הוא אותיות ראשונות מן מי-דד

חיד"א: הקפדתו של יהושע "כלאם" שהוא אותיות "כאלם" גרמה שאלדד ומידד נתגלגלו בשני אילמים

שני האילמים שלמדו כל התורה לפני רבי גילו בכך שהם עוסקים בתורה לשמה שהרי לא יכלו להתייחר בתורתם

מעתה נראה כי מטעם זה הקדים הקב"ה לגלות נבואה זו לאלדד ומידד בקברות התאווה, לפני שנסעו לחצרות ששם היה החטא של המרגלים, כדי שישגלו נבואה זו למשה ולתלמידו יהושע, והתועלת בזה כדי שביע יהושע לפני משה את קנאתו בכבודו של משה, ועל ידי זה ישכיל משה להתפלל על יהושע שלא יכשל בעצת מרגלים, כדי להציל את משה שיוכל להאריך ימים כל זמן שאין ישראל נכנסים לארץ.

נפלא להבין בזה מה שכתוב: "וירץ הנער ויגד למשה", ופירש רש"י שזה היה גרשום בן משה. לפי האמור יש לומר על פי מה שפירש רש"י (במדבר כז-טו) כי משה רצה שבניו יירשו את גדולתו, לכן סיבב הקב"ה שגרשום בן משה ישמע את הנבואה, וירץ לגלות לאביו שאלדד ומידד מתנבאים שיהושע יכניס את ישראל לארץ ולא בניו, ועל ידי זה בניסיון של המרגלים התפלל משה על יהושע שינצל מעצת מרגלים.

יומתק לבאר בזה מה שכתוב (יהושע כד-לא): "ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע ואשר ידעו את כל מעשה ה' אשר עשה לישראל". דרשו על כך במדרש (במדבר ר' ג-ז): "אלדד ומידד היו, נמצאת אומר שהאריכו ימים אחר יהושע". לפי האמור יש לבאר הטעם שזכו לכך, כי בזכות נבואתם: "משה מת ויהושע מכניס", התפלל משה על יהושע שינצל מעצת מרגלים, נמצא כי מה שזכה יהושע להכניס את ישראל לארץ הוא בזכותם, לכן זכו להאריך ימים כל ימי יהושע וגם אחרי פטירתו.

הזקנים שקיבלו נבואתם ממשה לא יכלו להתנבא על פטירתו

ויש להוסיף נקודה יקרה לבאר לפי זה הטעם שגילה הקב"ה נבואה זו "משה מת ויהושע מכניס" לאלדד ומידד ולא לשבעים הזקנים, כי מאחר שהזקנים קיבלו את נבואתם ממשה, לא היו יכולים להתנבא נבואה שעדיין לא נמסרה למשה, כמליצת

מעתה נראה ליישב לפי זה מה שפירש רש"י, שלא הלכו לקחת את פתקיהם: "שנתייראו שלא יעלה בידן חלק", כוונתו שאלדד ומידד לא רצו לגלות הסיבה האמיתית, שהם רוצים להציל מבושה את שני הזקנים שהוציאו פתקים ריקים, שהרי אז יתחילו לחקור מי הם הזקנים ויתביישו, לכן אמרו שאינם רוצים להוציא את פתקיהם, כי מאחר שאינם ראויים לכך אם כן הם בודאי ריקים.

הטעם שגילה הקב"ה נבואה זו: "משה מת ויהושע מכניס"

הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, לבאר מה עמקו מחשבות הקב"ה שגילה דוקא עתה לאלדד ומידד נבואה זו: "משה מת ויהושע מכניס", על פי מה שכתוב לקמן בפרשת שלח (במדבר יג-טו): "ויקרא משה להושע בן נון יהושע". ופירש רש"י: "התפלל עליו יהושע מעצת מרגלים". ובתרגום יונתן מפרש: "וכדי חמא משה ענוותנותיה קרא משה להושע בר נון יהושע". ונתייגעו המפרשים לבאר מהו הקשר בין ענוותנותו של יהושע למה שהתפלל עליו.

מצינו על כך ביאור נפלא ב"עבודת ישראל" (שם), כי כשראה משה ענוותנותו של יהושע, שלא היה שמח בנבואתם של אלדד ומידד, שהוא עתיד להכניס את ישראל לארץ, אלא ביקש ממשה: "אדוני משה כלאם", לכן חשש משה שמא ישתף יהושע פעולה עם המרגלים, לדבר סרה על הארץ כדי שלא יכנסו ישראל לארץ, ועל ידי זה יוכל משה לחיות עד שיגיע הזמן להיכנס לארץ.

הנה כי כן זהו ביאור התרגום יונתן: "וכדי חמא משה ענוותנותיה", כשראה משה את ענוותנותו של יהושע שכעס על אלדד ומידד שהתנבאו משה מת והוא מכניס, נתגבר חששו שמא ילך בעצת מרגלים, כדי שלא יכנסו ישראל לארץ וישאר משה בחיים, ולפיכך "קרא משה להושע בר נון יהושע", שהתפלל עליו: "יהושע מעצת מרגלים".

נעשית לו סם חיים, שנאמר (משלי ג-ח) עץ חיים היא למחזיקים בה... וכל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות, שנאמר (דברים לב-ב) יערוף כמטר לקחי, ואין עריפה אלא הריגה, שנאמר (שם כא-ד) וערפו שם את העגלה בנחל".

לפי האמור נשכיל להבין הטעם שהתפלל עליהם רבינו הקדוש שיתרפאו, כי כשראה שהם משתתפים בכל שיעורי התורה שמסר ברבים, וראה שהם גם משיגים את השיעורים שלו לעומקם, כי נענעו את ראשם בהבנה, ורחשו בשפתותיהם להעיר במקומות הנכונים, היתה לו הוכחה ברורה מזה שהם עוסקים בתורה לשמה בלי שום פניות.

והביאור בזה כי מי שיכול לדבר ולמסור לאחרים את ידיעותיו הרבות בתורה, אפשר לחשוך בו שהוא עוסק בתורה שלא לשמה כדי להראות לבני אדם את כוחו בתורה, אבל שני אילמים שאינם יכולים ללמד לאחרים ולהראות את ידיעתם בתורה, ועם כל זאת הם משתתפים בכל שיעורי התורה בכל נפשם, הרי מתגלה בכך שהם עוסקים בתורה לשמה בלתי לה' לבדו, אף שלא יוכלו ללמד ולגלות לאחרים את ידיעתם בתורה.

לכן בכח זה התפלל רבינו הקדוש לפני הקב"ה, כי כל העוסק בתורה לשמה הרי היא נעשית לו סם חיים, לכן ראוי שהתורה תרפא אותם מחליים ויחזרו לדבר כשאר בני אדם, ואמנם כך היה שחזרו לדבר ולפלפל בתורה, ואז נתגלה שהם בקיאים בכל התורה כולה, כי גם כשהיו אילמים עסקו בתורה לשמה.

מעשה יאירו עינינו וישמח לבנו להבין התיקון הנפלא שהיה לאלדד ומידד על מה שהתנבאו במחנה, והיה בזה חילול השם לאלו שחשדו שהם נביאי שקר שמרדו במשה שלימד תורה לכל ישראל. לכן נתגלגלו בשני אילמים שלמדו כל התורה לפני רבינו הקדוש שלימד גם כן תורה לכל ישראל, וגרמו בכך לקדש שם שמים, כי נתגלה לכל שהם עוסקים בתורה לשמה בלתי לה' לבדו, ועל ידי זה תיקנו את הפגם של חילול השם, ואחרי התיקון התפלל עליהם רבי ונתרפאו ועסקו בתורה בפיהם.

העוון החמור של חילול השם שאין לו כפרה אפילו בתשובה ויסורים עד יום המיתה:

"היכי דמי חילול השם, אמר רב כגון אנא אי שקילנא בישראל מטבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר [אם אני לוקח בשר מהטבח ואני לא משלם מיד, הרי זה חילול השם כי יחשדו בי שאני לא משלם]. רבי יוחנן אמר כגון אנא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין [אם אני הולך ד' אמות בלי תורה ותפילין, הרי זה כבר בגדר חילול השם].

מעשה יאירו עינינו להבין הטעם שהיו צריכים להתגלגל בשני האילמים, כי הן אמת שכוונתם היתה לשם שמים להציל את שני הזקנים מבושה, אולם מאחר שלא רצו לגלות דבר זה, אלא אמרו שאינם ראויים לכך, ועם כל זאת התנבאו במחנה: "משה מת ויהושע מכניס", גרמו בכך ליהושע ועוד רבים כמותו לחשוב, שהם נביאי שקר שהחליטו למרוד במשה ולהעליל עליו שלא יכנס לארץ, ולא עלתה על דעתם שזכו לקבל נבואה מאת הקב"ה בעצמו.

נמצא שמצד מדרגתם הגדולה הרי זה נחשב כאילו שנגרם על ידם בשוגג חילול השם, והרי שנינו במשנה (אבות פ"ד מ"ד): "אחד שוגג ואחד מזיד בחילול השם", לכן היו צריכים להתגלגל לתקן ענין זה, כמו שדרשו בגמרא (יבמות קכא:): מקרא שכתוב (תהלים נ-ג): "וסביביו נשערה מאד, מלמד שהקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה".

על ידי שעסקו בתורה כשהיו אילמים נתגלה שהם עוסקים בתורה לשמה

ענה הבה נראה נפלאות דרכי ה' מסבב כל הסיבות, שהוריד את שני הצדיקים הללו אלדד ומידד בגלגול בשני האילמים שלמדו תורה בפני רבינו הקדוש, וקבע שיהיו אילמים לזמן קצוב כשלמדו בפני רבינו הקדוש את כל התורה, ואז התפלל עליהם רבינו הקדוש שיתרפאו וחזרו לדבר כשאר בני אדם, על פי מה שכתב ב"שערי תשובה" לרבינו יונה (שער א אות מז) כי התיקון על חילול השם הוא קידוש השם.

והנה שנינו בגמרא (תענית ז): "תניא היה רבי בנאה אומר, כל העוסק בתורה לשמה תורתו

אך לפי זה צריך ביאור, מניין ידע הנביא אם נבואה זו נאמרה לו לבדו, או שנאמרה לו כדי שימסרה לישראל, ואם לא מסרה הרי הוא בכלל כובש נבואתו שהוא חייב מיתה בידי שמים. לפי האמור מבואר הדבר היטב, כי אם אומרים לו שיאמרה לאחרים אסור לכבוש את נבואתו, אבל אם לא אמרו לו שיאמרה לאחרים הרי זה מיועד רק לעצמו.

על פי האמור הרווחנו להבין מעט מזעיר מה גרם לאלדד ומידד למסור את נבואתם לאחרים, כי גם הם זכו להשיג ברוח קדשם את דברי הרמב"ם: "הנביא אפשר שתהיה נבואתו לעצמו בלבד, להרחיב לבו ולהוסיף דעתו". אולם מאחר שהיה להם צער גדול מבשורה קשה זו שמשה רבם נפטר ואינו מכניס את ישראל לארץ, הבינו מזה כי נבואה זו אין לה מטרה להרחיב לבם, ומזה השכילו להבין שהקב"ה רוצה שיפרסמו את נבואתם.

אלדד ומידד נתגלגלו לתקן מה שעלול להיראות כחילול השם

בדרך זו במסילה נעלה לבאר הטעם שצדיקים הללו אלדד ומידד היו צריכים לבוא בגלגול בשני האילמים לתקן מה שגילו את נבואתם, על פי מה ששינוי במשנה אזהרה מיוחדת לחכמי התורה (אבות פ"א מ"א): "אבטליון אומר, חכמים היזהרו בדבריכם, שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים, וישתו התלמידים הבאים אחריכם וימותו, ונמצא שם שמים מתחלל". ופירש רבינו יונה כוונת אבטליון:

"חכמים היזהרו בדבריכם, לבאר דבריכם, כדי שלא תניחו מקום למינים לרדות, שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום המים הרעים, מקום מינים שמראים פנים בתורה שלא כהלכה, וידקדקו מתוך דבריכם דברים אשר לא כן, וישתו התלמידים הבאים אחריכם וימותו, ששמעו דבריכם ולא יבינו, ויסמכו על דברי המינים שפירשו את דבריכם על פי דעתם, ויהיו סבורים שזו היתה דעתכם, וימותו בלא עתם [בעוון המינות], ונמצא שם שמים מתחלל".

ויש להוסיף מה שהזהיר אבטליון דוקא את החכמים, על פי מה ששינוי בגמרא (יומא פו.) בענין

תודתנו וברכתנו נתונות לאלו שנדבו את הוצאת הגליון לזיכוי אחינו בני ישראל

משפחת מהדב הי"ו - לעילוי נשמת אמם האשה החשובה מרת לאה בת וירג'ני ע"ה